

In het voorjaar van 1941 meldde Lumas zich aan bij de Vijfde SS-Pantserdivisie Wiking, bestaande uit Deense, Noorse, Zweedse, Finse, Estlandse, Belgische en Nederlandse vrijwilligers, onder Duitse leiding. De Belgen en de Nederlanders waren ondergebracht in het Westland-regiment. Lumas' toetreden kwam geheel voor eigen rekening en ideologische motieven hadden daar geen rol bij gespeeld. Maar als zoveel andere nationaliteiten zich voor de Duitse zaak wilden inzetten, moest het wel om iets goeds gaan. Een snelle oorlog zou het worden, eenzelfde soort blitzkrieg die het land waar hij was geboren en het nog veel machtiger Frankrijk had overweldigd. Binnen de kortste keren zouden ze in Moskou zijn. Lumas had nog kunnen aanvoeren dat hij een goed doel diende door het tegen het bolsjewisme op te nemen, maar Volk en Vaderland hadden nooit hoog op zijn agenda gestaan. Ze werden in München gestationeerd voor hun militaire training.

Die was ongekend hard, spartaans, maar daar waar sommige mannen eraan onderdoor gingen – er vielen zelfs doden – kon Lumas afzien, pijn lijden, doorgaan zonder na te denken. Voortdurend hamerden de Duitsers hun het belang in van discipline. Als niet-Duitsers, de mindere Germanen, werden ze nog veel harder aangepakt dan de eigen rekruten omdat het hun zou ontbreken aan de juiste militaire houding. Die ijzeren discipline: hoe had hij toen kunnen vermoeden wat dat zou gaan betekenen? Discipline: hij had het altijd met het gevecht geassocieerd, man tegen man, leger tegen leger, als één man handelen als het erop aan kwam, en er de noodzaak van ingezien. Het te allen tijde opvolgen van bevelen en de brute, meedogenloze

manier waarop het individu ondergeschikt werd gemaakt aan een hoger doel. Hoe had hij kunnen vermoeden dat het in heel andere omstandigheden zou worden ingezet?

Toen ze eenmaal ten strijde trokken, was dat vol optimisme. Er heerste kameraadschap, er werd gezongen, op schouders geslagen, gelachen. Er viel geen onvertogen woord, iedereen leek bereid voor elkaar door het vuur te gaan. Ze volgden vlak achter een front waar nauwelijks slag werd geleverd. De geluiden van korte vuurgevechten, daarna een enkel in puin geschoten huis, muren met kogelgaten, een in brand gestoken half-track of vrachtwagen. Als het stof achter de snel oprukkende colonnes was neergedwarreld, leek de overgang van de ene naar de andere heerser het dagelijkse leven nauwelijks te hebben verstoord. Glooiende heuvels, met graan dat glansde onder de zon, meanderende beekjes, uitgestrekte donkere dennenbossen. Ze trokken langs dorpjes op heuveltoppen, omringd door akkers en weilanden waar vee graasde, huizen met bloeiende planten in de vensterbanken, eenvoudige kapelletjes waar landweggetjes elkaar kruisten. Die vredigheid werd nog versterkt doordat het was alsof ze teruggingen in de tijd. De boeren waren met paarden en hooiwagens aan het werk, achter de ploeg of met de zeis in de hand, vrouwen met een juk met houten emmers gevuld met water, er waren bleekvelden vol wasgoed, moestuinen, hooimijten waar in de schaduw boeren rustten. Ze werden nieuwsgierig bekeken, maar Lumas zag niets van angst of afkeer.

Op een dag stuitte ze op een rondtrekkend circus van zigeuners. De hele bevolking had zich die avond verzameld op het dorpsplein. Een koorddanser vertoonde zijn kunsten op een touw dat opliep van een gevel naar een kerktoren en naarmate hij hoger klom

werd het stiller en stiller. Er was een dansende beer, met belletjes om zijn nek die vrolijk klonken terwijl het beest zijn ongemakkelijke, waggelende passen maakte. Acrobaten maakten luchtsprongen, lieten een tenger meisje op hun handen en schouders balanceren en slingerden haar de lucht in. Een ongemakkelijk kijkende boer liet onder luid gelach munten tevoorschijn toveren uit zijn broekzakken en achter zijn oren, en toen het donker was ingevallen werd de voorstelling afgesloten met vuurspuwers. In het licht van de vlammen zag Lumas op de gezichten van de toeschouwers elke emotie waaraan ze onderhevig waren en hij benijdde hen om hun eenvoud. Toen de voorstelling voorbij was gaf hij gehoor aan een ingeving en liep met wat dorpelingen achter het gezelschap aan. De vuilwitte tenten en de open wagens en paarden stonden aan de oever van een riviertje. Lumas en de anderen keken van een afstandje toe hoe de circusartiesten rondom een kampvuur aten en niet veel later iemand een gitaar tevoorschijn haalde. De zigeuners wisten zich bekeken, maar uit niets bleek dat het hen stoorde. Voor Lumas was het alsof hij terugging in de tijd, naar een middeleeuws tafereel, en hij voelde zich bevoorrecht dit mee te maken.

Het licht van het vuur reikte nog net tot aan een berkenbosje. Daar was tussen de dunne stammen een touw gespannen, zodanig dat er een cirkel was gevormd, waarover gekleurde dekens hingen. Aan een van die bomen was de beer vastgebonden, die op de grond lag, vlak naast de geïmproviseerd tent. Terwijl Lumas zich afvroeg waar die voor diende, maakte een man zich los uit hun gezelschap, liep ernaartoe, sloeg de deken opzij en stapte naar binnen. Lumas' vermoedde dat daar een prostituee haar klanten ontving. De man bleef ongeveer een kwartier weg voordat hij weer naar buiten kwam, daarna liep opnieuw

iemand naar de geïmproviseerde tent. Als Lumas zich verstaanbaar had kunnen maken, zou hij ernaar hebben gevraagd, nu bleef hij kijken en wachten. De zigeunerinnen waren ongetemd, uitdagend en sterk, in niets leken ze onder te doen voor hun mannen. Hun koolzwarte haar met gekleurde repen stof, de zware gouden oorbellen, de glitter van de kralenkettingen om hun polsen, hals en enkels. Hoe zou hun lichaam eruitzien onder de pofbroeken en wijdvallende blouses? Alleen het meisje dat door de acrobaten in de lucht was gegooid had haar gespierde, soepele lichaam getoond. Toen er na de man die naar buiten kwam, niemand aanstalten maakte om naar de geïmproviseerde tent te lopen, raapte Lumas zijn moed bij elkaar en liep erop af.

Het duurde even voordat zijn ogen gewend waren aan het donker en het duurde het ook nog even voordat tot hem doordrong dat de vrouw die op de grond zat zich niet voor hem zou ontkleden. Ze zat in kleermakerszit, achter een ijzeren schaal met gloeiende kooltjes en ze gebaarde dat hij moest gaan zitten. Ze vroeg hem in gebrekkig Duits om twee mark en toen hij dat had overhandigd, nam ze hem in alle stilte op. Haar lichaam was gehuld in een kaftan en haar dikke haar bolde op onder een doek. In tegenstelling tot de kleurig geklede zigeunerinnen, met hun overdaad aan juwelen, waren het gewaad en de hoofddoek van deze vrouw zwart en droeg ze geen enkel sieraad. Ze was broedmager en met haar lange vingers omklemde ze haar blote voeten. Ze keek Lumas recht in de ogen, maar hij voelde geen contact, het was alsof ze dwars door hem heen keek. Toen ze een paar takjes op de kooltjes legde en die heel even opvlamden, zag Lumas tatoeages op haar wangen: een wirwar van streepjes en punten. Toen de stilte bleef voortduren vroeg Lumas zich af of ze wellicht verwachtte dat hij die zou verbreken. Hij

voelde zich onzeker en ongemakkelijk en in de donkerte van de tent was het alsof haar gedaante het schaarse licht opzoog in een zwart waarin alles leek te kunnen verdwijnen. Hij schrok toen ze zich vooroverboog, de mouw van zijn uniform tussen haar vingers nam, en hem toesprak: ‘Ach, soldaat, jij wilt natuurlijk weten of je de oorlog zult overleven.’

Nog voor Lumas kon antwoorden op de spottende woorden bewoog een van de dekens, trilde de aarde en klonk er een klagelijk gegrom. Hij kwam geschrokken overeind, maar de vrouw sprak in een taal die hij niet kende kalmerende woorden tot de beer, en gebaarde Lumas te blijven zitten.

‘Je hoeft niet bang te zijn. Hij zal je niets doen. Geef me je hand nu maar, soldaat.’

Ze nam zijn hand in de hare en met gesloten ogen tastte ze met de vingers van haar andere hand zijn handpalm af. Ze prevelde binnensmonds, Lumas verstond niets van wat ze zei. Toen beving hem de vreemde sensatie dat haar vingers weliswaar zijn hand aftastten, maar dat dat slechts een afleiding vormde voor wat ze werkelijk deed.

Ze zit in mijn hoofd, dacht hij, en op dat moment voelde hij hoe hij kippenvel kreeg en er een rilling door zijn ruggengraat trok. Hij wilde zich aan haar greep ontworstelen, maar was niet in staat zijn hand weg te trekken. Ze kwam overeind en zittend op haar knieën reikte ze over de schaal heen. Ze pakte zijn linkerarm en omklemde die met haar hand en liet die langzaam vanaf zijn schouder tot aan zijn pols zakken. Ze legde haar hand op de grens van zijn nek en schouderblad en liet die daar rustten. Lumas rook haar adem toen ze vlak bij zijn gezicht was.

‘Jouw dood komt onverwachts, een groot geluk, je zal niet lijden.’

Ze sprak die laatste woorden nogmaals uit, alsof ze iets zag dat ze ook voor zichzelf nog moest bevatten: ‘Je zal niet lijden.’

Ze leunde weer naar achteren en gebaarde brusk dat hij moest vertrekken. Lumas struikelde achterwaarts naar buiten en hij beende weg zonder nog acht te slaan op de rest van het kampement. Pas in het dorp vertraagde hij zijn pas en even verder liet hij zich door een paar van zijn kameraden overhalen met hen mee te drinken. Hij dronk en proostte, maar zijn gedachten waren ergens anders. Wat moest hij van die feeks denken? Plotseling had ze hem tegenover zich getroffen, na al die boeren die waarschijnlijk wilden weten hoe de oogst dat jaar zou zijn.

Die avond lag Lumas lang wakker. Hij draaide zich op zijn veldbed van de ene naar de andere zijde, maar de slaap wilde niet komen. Hij wist nog steeds niet wat hij moest vinden van zijn ontmoeting. Waarschijnlijk helemaal niets, maar zo gemakkelijk was het niet om het van zich af te schudden. Tot nog toe was zijn stemming goed geweest, maar die feeks was er in geslaagd daar een schaduw over te werpen, er was iets bezoedeld geraakt.

Ze leverden voor het eerst zelf slag bij Iemberg. Toen ze de stad binnentrokken lagen de straten bezaaid met honderden lijken van Oekraïners, gruwelijk verminkt door de vluchtende Russen. Voor het eerst bemerkte Lumas twijfel bij sommige van zijn kameraden, maar een weg terug was er niet en op desertie stond de kogel. Langzaam drong het besef door dat ze niet tegen een gewone tegenstander vchten maar een die inferieur was in beschaving, die eerder dierlijk dan menselijk was. Misschien school er meer waarheid in de rassentheorieën dan

Lumas tot nog toe had willen geloven. De verhoudingen werden op scherp gesteld: overwinnen of sterven; van overgave zou nooit sprake kunnen zijn. Toen niet veel later hun aanvoerder van achteren in het hoofd werd geschoten door een scherpschutter, zwoeren ze zijn dood te wreken. Die dag werden alle Russen die ze gevangennamen gedood. De gevangenen moesten knielen en werden vervolgens van achteren door het hoofd geschoten. Lumas was diep verontrust over de achteloosheid waarmee dat gebeurde; sommige van zijn kameraden ging het moorden wel erg gemakkelijk af. Het moet rond die tijd zijn geweest dat Hitler zijn *Kommissarbefehl* uitvaardigde: alle Russische politieke commissarissen in het rode leger dienden direct te worden geëxecuteerd bij gevangenneming. Ze waren te herkennen aan de rode ster op hun borst en het gouden stiksel van hamer en sikkel op de mouwen van hun jas. Als ze Russen gevangennamen die zich van hun jas hadden ontdaan werden er geen vragen gesteld, maar werden ze direct afgemaakt. En daarna werden ze opgehangen, voor iedereen zichtbaar, als afschrikwekkend voorbeeld. Het ophangen van mensen die al dood waren, stond Lumas tegen, en hij had zich er zoveel mogelijk aan onttrokken. Sommige van zijn kameraden hadden daar geen moeite mee, maar de leiding zag erop toe dat ook de mannen die dat wel hadden er niet aan ontkwamen. Ook Lumas moest de doden een strop omleggen, hen omhoog hijsen en vastknopen. Toen ze Wehrmacht-soldaten aantroffen die in Russische handen waren gevallen, vrijwel onherkenbaar verminkt, werden de wraakgevoelens nog groter.

Ondanks zijn toenemende somberte was ook Lumas opgetogen toen ze eenmaal op Russisch grondgebied waren en nog steeds snel vorderden. Dag na dag trokken ze over oneindige, eentonige, bruine

steppe met armetierig herfstig pluimgras, hoog onkruid en alsem. Het enige wat zo nu en dan zijn aandacht trok waren de geplette ratelslangen.